

Opinnäytetyö AMK
Musiikin koulutusohjelma
Musiikkipedagogi
2011

Johanna Laakso

EUFONIUMIN MATKASSA

– kuinka minusta tuli eufoniuminsoiton opiskelija

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Opinnäytetyö (AMK)

Turun ammattikorkeakoulu

Musiikin koulutusohjelma / Musiikkipedagogi

23.11.2011 / Sivumäärä: 17

Asiantuntijaohjaaja: Tanja Karjalainen

Johanna Laakso

EUFONIUMIN MATKASSA

Kuinka minusta tuli eufoniuminsoiton opiskelija

Kuvaan opinnäytetyössäni eufoniumin opintojani Turun Musiikkiakatemian aikuisten täydennyskoulutuksessa. Aiemmat instrumenttiopintoni olen suorittanut Sibelius- Akatemiassa pääaineena trumpetti. Aloitin opintoni syksyllä 2010 ja tavoitteenani on valmistua vuoden 2011 loppuun mennessä. Nykyisten opintojeni tavoite on suorittaa eufonium B- tutkinto ja pätevöityä eufoniuminsoiton opettajaksi. Samalla teen havaintoja siitä, miten kahden erilaisen vaskisoittimen, eufoniumin ja trumpetin, soittaminen vaikuttaa soittamiseen fyysisenä ilmiönä.

Opinnäytetyöni koostuu taiteellisesta ja kirjallisesta osuudesta. Taiteellinen työni, konsertti Mikkelissä 14.11.2010 yhdessä pianisti Andra Kausin kanssa on dokumentoitu DVD-tallenteena. Konserttiohjelma koostuu sekä trumpetilla että eufoniumilla soitetuista teoksista. Kirjallisessa osiossa kuvaan opiskeluni vaiheita lähtötilanteesta nykyhetkeen sekä lähitulevaisuuteen. Pohdin uuden soittimen opiskelua muun muassa seuraavista näkökulmista: fyysiset ja psyykkiset tekijät, motivaatio sekä aiemmin opittujen ja uusien taitojen yhdistäminen.

ASIASANAT: vaskisoittimet, eufonium, trumpetti, jatko-opinnot, täydennyskoulutus

Degree programme in music | Music pedagogue
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

24.11.2011 17

Instructor: Tanja Karjalainen

Johanna Laakso

ON A JOURNEY WITH EUPHONIUM

My project consists of two parts; an artistic and a written part. My artistic work, a concert in Mikkeli on 14.11.2010 with pianist Andra Kaus is documented on DVD. The concert program consists of music both for trumpet and euphonium.

My final project reflects on my euphonium studies at Turku Music Academy. I have done my former studies at Sibelius-Academy with trumpet, which is my main instrument. My studies aim at an euphonium B- exam and a competence of an euphonium teacher. At the same time I observe how it works to play two different brass instruments, trumpet and euphonium side by side. In my thesis I consider physical and mental factors as well as motivation and putting together former and new skills in my studies.

KEYWORDS: brass instruments, euphonium, trumpet, graduate studies, continuing education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 EUFONIUM	6
2.1 Soittimen nimestä	6
2.2 Eufoniumin soittajat	6
3 FYYSISET TEKIJÄT	7
3.1 Äänenmuodostus	7
3.2 Ansatsin yhtäläisyydet ja eroavaisuudet	7
3.3 Trumpetin ja eufoniumin rinnakkaiselo, totta vai tarua?	7
4 PSYYKKISET TEKIJÄT	9
4.1 Motivaatio	9
4.2 Aikuisopiskelu	9
5 MITÄ UUTTA AIEMMIN OPITUN LISÄKSI	10
5.1 Eufoniumille kirjoitettu ohjelmisto	10
5.2 Ambitus ja matalan rekisterin hallinta	10
5.3 Orkesteri- ja soolokirjallisuus	11
5.3.1 Orkesterikirjallisuus	11
5.3.2 Soolokirjallisuus	12
6 POHDINTAA	12
LÄHTEET	13

LIITTEET

Liite 1 Konserttiohjelma Scherzo 14.11.2010 sekä dvd-tallenne konsertista

Liite 2.Eufonium B- tutkinnon tutkinto- ohjelma

Liite 3. kuvaus aiemmista opinnoista

1 JOHDANTO

Eufoniumin soittoni alkutaival on ollut monen sattuman summa. Vuonna 2004 Turussa perustettu Aura Brass Band tarvitsi riveihinsä eufoniumin soittajaa ja päätin kokeilla miten eufoniumin ja trumpetin soittamisen voisi yhdistää. Tämänhetkinen työpaikkani on Turun konservatorio, jossa olen toiminut trumpetinsoiton lehtorina vuodesta 2002 lähtien. Harrastukseni sai astetta vakavamman luonteen, kun olin kesällä 2009 saanut muutaman soittotunnin Tanja Karjalaiselta ja soittimen uudet mahdollisuudet avautuivat minulle samoin kuin se, ettei eufoniuminsoitosta olisi mitään varsinaista haittaa trumpetinsoitolleni. Puhallinsoitinten suhteen multi-instrumentalisteja on lähinnä viihde- ja jazzmuusikoiden joukossa ja näistäkin suurin osa voittopuolisesti puupuhaltajia. Klassisen musiikin maailmassa ilmiö on harvinaisempi, poikkeuksellisenä pidetään jo sitä, jos muusikko toimii vakavasti otettavana taiteilijana sekä jazz- että klassisen musiikin saralla. Esimerkkinä tästä mainittakoon esimerkiksi amerikkalainen trumpetisti Wynton Marsalis. Oma työnkuvani trumpetinsoiton opettajana antaa väljemmän liikkumavaran tämäntyyppisille kokeiluille. Tarkennan asiaa luvussa fyysiset tekijät.

Päätettyäni opintoni Sibelius-Akatemian esittävän taiteen koulutusohjelmassa vuonna 1992 olin tietoinen siitä, ettei muusikon ammatissa voi koskaan tulla valmiiksi. Valmistumiseni jälkeen jatkoin trumpetinsoitonopintoja mm. erilaisilla mestarikursseilla sekä aloin opiskella barokkitrumpetinsoittoa. Onnekseni silloin, 1990-luvulla, Sibelius- Akatemia vielä myönsi opinto-oikeuksia ylimääräisille opiskelijoille ja näin ollen sain vietyä barokkitrumpetinsoiton opinnot niinkin pitkälle kuin A-tutkinnon suorittamiseen vuonna 2002. Tämä antoi erinomaisen lähtöasetelman myös myöhempisiin eufoniumopintoihin.

Olin myös koetellut motivaatitani opiskeluun muissa yhteyksissä, joista viimeisimpänä ponnistuksena mainittakoon ammatillisen opettajan pedagogiset opinnot Haaga- Heliassa v.2008-09. Oli palkitsevaa huomata edelleen kykenevänsä tavoitteelliseen opiskeluun ja asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Hakiessani opiskelupaikkaa aikuisten jatkokoulutuksessa tiesin olevani liikkeellä melko hyvillä eväillä, joskin myös täysin tietoisena tavoitteen toteutumisen vaativista ponnistuksista.

Nykyinen musiikin opintojärjestelmä ei tarjoa luontevaa väylää kaltaiselleni opiskelijalle. Samassa tilanteessa ovat esimerkiksi ne muusikot, jotka haluaisivat oman pääinstrumentin loppututkinnon jälkeen opiskella periodisoittimen soittoa. Sopivaa jatkokoulutusväylää on vaikea löytää, koska useimmissa vaihtoehtoissa pitäisi ao. soittimen B.- tutkinto jo olla tehtynä. Se taas on käytännössä erittäin vaikeaa ilman säännöllisiä soitto- ja säestystunteja. Koulutuksen alalla yleensä pidetään elinikäistä oppimista ja täydennyskoulutusta lähes itsestäänselvyytenä, mutta soitonopettajan toimenkuvassa mahdollisuudet siihen ovat aika suppeat. Täydennyskoulutusta on mahdollista saada mestarikursseilta ja joidenkin soitinseurojen järjestämiltä kursseilta, mutta ammatillisten oppilaitosten koulutus on suunnattu lähinnä nuorille, ensimmäistä tutkintoaan valmisteleville opiskelijoille. Resurssien ollessa niukat tämä priorisointi on ymmärrettävää. Huomionarvoista on kuitenkin se, että aikuisopiskelija aiemmin hankittujen taitojen ja kokemuksen avulla suoriutuu opiskelustaan huomattavasti pienemmillä resursseilla.

Kun opiskelupaikka minulle myönnettiin, kävin vielä itseni kanssa kamppailua siitä, riittävätkö motivaatio ja jaksaminen näin ison urakan loppuun saamiseen. Myönteiseen päätökseen vaikuttivat monet seikat, joista mainittakoon perheen tuki ja kannustus, äärimmäisen innostava ja taitava opettaja, Tanja Karjalainen sekä oma suhteeni soittamiseen. Se vaan on niin mieluisaa ja olennainen osa minua.

2 EUFONIUM

Kuva 1 Neliventtiilinen ja kompensoitu eufonium

2.1 Soittimen nimestä

Euphonia- sana tulee kreikan kielestä tarkoittaen kauniisti soivaa. Eufoniumista käytetään myös nimitystä baritonitorvi, tässä käytännössä on maakohtaisia eroja. Fyysisenä soittimena selkeä ero näille kahdelle nimitykselle löytyy eufoniumin kvarttiventtiilistä, joka ammattiopiskeluun ja -käyttöön tarkoitetuissa instrumenteissa on kompensoitu. Tämä mahdollistaa soittimen käyttökelpoisuuden myös matalassa rekisterissä. Myös putken poraus eroaa baritonien sylinterimäisestä (kuten pasuunassa ja trumpetissa) porauksesta eufoniumin kartiomaisuuteen, joka on yhteneväinen tuuban kanssa. Käytännössä kolmiventtiilisen baritonitorven rekisteri loppuu suuren oktaavin e:hen, kun taas neliventtiilisellä, kompensoidulla eufoniumilla päästään jopa subkontraoktaavin puolelle. Kompensoidulla venttiilikoneistolla sormitukset ovat yksinkertaisemmat sekä äänen laadun hallittavuus parempi. Sinfoniaorkesterikirjallisuus tuntee soittimen nimellä tenorituuba, mikä sitoo sen tuubasoitinperheen jäseneksi kuten asia onkin, koska sylinterimäinen poraus on huomattavasti laajempi kuin esimerkiksi sankasoittimilla, joihin voidaan laskea tenori- ja alttorvet.

2.2 Eufoniumin soittajat

Eufoniumin rooli eri orkesterikokoonpanoissa on monipuolinen, mutta käytännössä suomalaisessa orkesterimaailmassa päätoimisena eufoniuminsoittajana voi toimia ainoastaan sotilassoittokunnissa, koska ne ovat ainoita maassamme toimivia ammattipuhallinorkesterita. Sinfoniaorkesterissa eufoniumia tarvitaan melko harvoin, mistä syystä vakituisia virkoja tai toimia ei eufoniuminsoittajalle kannata sinfoniaorkesteriin perustaa. Englantilaistyyppinen brass band orkesterimuotona on muualla Euroopassa erittäin suosittu kokoonpano. Siinä eufonium on keskeinen, usein solistinenkin instrumentti. Valitettavasti toistaiseksi innostus on levinnyt Suomeen vasta kahden toimivan orkesterin verran, luku on aika vaatimaton verrattuna esim. Norjan vastaavaan (600 brass bandiä). Molemmat maassamme toimivat brass bandit toimivat harrastelijapohjalta ja sama pätee seitsikkosoittoon. Näin ollen eufoniuminsoittajan toiseksi vaihtoehdoksi elantonsa hankkimiseen, orkesterisoiton lisäksi, jää opettaminen. Eufoniuminsoiton opettajan on hyödyllistä hallita oman instrumentin lisäksi jokin muukin vaskisoitin, tavallisimmin se on pasuuna. Eufoniumin roolia eri orkesterikokoonpanoissa käsittelen laajemmin luvussa 4.3, orkesteri- ja soolokirjallisuus.

3 FYYSISET TEKIJÄT

3.1 Äänenmuodostus

Vaskisoittimien äänenmuodostuksen perusteet ovat samankaltaiset kaikissa vaskisoittimissa (trumpetti, käyrätorvi, pasuuna, alto-, tenori- ja baritonitorvet sekä tuuba). Asiaa käsitellään perusteellisesti mm. Philip Farkasin teoksessa *The Art of Brass Playing*. Myös Fred Fox sivuaa aihetta teoksessaan *Vaskisoiton perusteet, "Essentials of Brass Playing" 1974*: "On kuitenkin mahdollista saman soittajan tuottaa tyydyttävä sointi mistä tahansa vaskipuhaltimesta, on vain käytettävä oikeita ääntiöitä, kielen asentoja." (Fred Fox, 1974) Tällä tarkoitetaan äänenväriä muokkaamista kullekin soittimelle luonteenomaiseksi. Ääni itsessään syntyy huulien värähdellessä suukappaleella vasten puhalletun ilman ansiosta. Kuten muissakin puhallinsoittimissa, vaskisoittimen äänen tuottamiseen tarvittavaa huulien asentoa kutsutaan nimellä ansatsi. Norjalaisen käyrätorvipedagogin Frøydis Ree Wekren vertaus vaskisoitosta ja autolla ajamisesta on osuva; tarvitaan kolme asiaa: moottori, polttoaine ja tietoisuus siitä mihin on menossa. Vaskisoitossa huulet ovat moottori, ilmavirta polttoainetta ja musikaalinen tulkinta ja ilmaisu soitossa näkemystä siitä, mihin ollaan menossa.

Kokemusta trumpetinsoitosta minulla on jo yli kolmen vuosikymmenen ajalta. Voidaan ajatella, että olen asunut kolmikerroksisessa talossa pitkään, kunnes eufoniuminsoiton myötä sain avaimet kahteen kellarikerrokseen, joista minulla ei aiemmin ollut aavistustakaan. Käytän edelleen kolmea ylimpää kerrosta sekä trumpetin, että eufoniuminsoiton parissa, mutta kellarikerrokset eli alemmat oktaavit ovat uutta ja tuntematonta aluetta, joihin uteliaana tutustun vähitellen.

3.2 Ansatsin yhtäläisyydet ja eroavaisuudet

Trumpetinsoitossa vaadittavan rekisterin ansiosta on trumpetinsoittajan ansatsin oltava tiivis ja napakka. Huulien värähtelemisen mahdollistava rentous on mahdollista vain suukappaleen reunan sisäpuolelle jäävällä alueella joka kooltaan vastaa n.viiden sentin kolikkoa. Eufoniumin suukappaleen vastaava sisämitta on noin 25mm eli huomattavasti suurempi. Lisäksi alaspäin mentäessä huulien asento muuttuu jonkin verran ulospäin kiertyväksi, kun taas trumpettissa pyritään pitämään huulet vastakkain. Tämä on oleellisin ero huulien asennossa. Puhalluksen suhteen trumpettiin tarvitaan sitä enemmän painetta mitä korkeammalle soitetaan ja euphoniumilla taas kaikissa rekistereissä määrällisesti enemmän ilmaa. Ilmamäärän ero korostuu mitä alempaan rekisteriin mennään. Matalan rekisterin ja siinä tarvittavan puhalluksen määrän harjoittelulla olen huomannut hyvin positiivisia vaikutuksia ilmentymäni trumpetinsoitossa. "Kun soittaja oppii luottamaan enemmän ilman virtaukseen kuin ansatsin jännittämiseen, sointi, taipuisuus ja kestävyys paranevat myös" (Keith Johnson, 1981)

3.3 Trumpetin ja baritonin rinnakkaiselo, totta vai tarua?

Aloitettuani eufoniuminsoiton olin jatkuvasti valppaana havainnoimassa mahdollisia kielteisiä vaikutuksia trumpetinsoittooni. Kyseessä oli kuitenkin harrastus, jonka vuoksi ei ollut/ole tarkoitus luopua trumpetinsoitosta. Huomasin pian, ettei soittimien rinnakkain soitosta ole juurikaan haittaa. Vaihtaessani soittimesta toiseen tarvitsen pienen siirtymäharjoituksen, joka parhaiten toteutuu suukappaleella päristelyä. Tasapaino molempien soittimien välillä on myös tärkeää, en edes halua kokeilla mitä trumpetinsoitolle voisi tapahtua mikäli soittaisin esimerkiksi kahden viikon ajan pelkkää eufoniumia. Omalla kohdallani kahden eri vaskisoittimen soittaminen on toiminut hyvin, tästä esimerkkinä opinnäytetyökonserhtini 14.11.2010 (liite 1) jossa soitin konsertin alkupuolen trumpettilla ja loppuosan eufoniumilla. Ilman omakohtaista kokemusta asiasta en aiemmin olisi uskonut sellaisen olevan mahdollista. Asiaan vaikuttavat varmasti monet seikat joista oleellisempaa riittävä kokemus ja oman ansatsin toiminnan tuntemus. Myös asenne ratkaisee, mikäli totuttaa itsensä siihen että soitto sujuu vain yhdellä tietyllä suukappaleella, tiettyjen samojen lämmittelyrutiinien jälkeen, voi olla varma siitä että kaikki muutokset ja poikkeukset tuntuvat oudoilta ja epämiellyttäviltä. Aiemman barokkitrumpetinsoiton opiskeluni myötä minulle on muodostunut vahva ansatsi ja olen tottunut soittamaan erilaisilla suukappaleilla (barokkitrumpetin suukappale poikkeaa modernin trumpetin suukappaleesta jonkin verran ja niitäkin vaihdellaan erikokoisia soitettavan musiikin mukaan).

Trumpetin ja eufoniumin soiton sormituksissa erona on 4. ns.kompensaatioventtiilin käyttö. Sitä käytetään enimmäkseen matalassa rekisterissä, joten muutoin pääsee erinomaisesti hyödyntämään samaa sormitekniikkaa kuin trumpetinsoitossa. Tätä etua ei voi liikaa korostaa, sillä sormittamisessa tarvittavien motoristen taitojen omaksumiseen ei kovin tiukka aikataulu

sovi. Esimerkiksi pasunisti ei ilman sormitusten opettelemista ja harjoittamista voi siirtyä venttiilisoittimeen, vaikka samanlaiset suukappaleet muutoin tekisivätkin vaihdon helpoksi. Sopeutuminen erilaisiin vaskisoittimiin on asenteen lisäksi myös fyysinen ominaisuus joka vaatii tietynlaisen lähtötason. Toisin sanoen en suosittele sitä kenellekään, jolla perusopinnot ovat vielä kesken. Mitenkään aliarvioimatta opettajan työn vaativuutta on myös huomattava, että opetustyö mahdollistaa tämänkaltaiset kokeilut aivan eri tavoin kuin työ orkesterimuusikkona. Pystyn itsenäisemmin määrittelemään ajanjaksoja harjoittelussani mihin soittimeen/asiaan haluan kulloinkin enemmän paneutua. Konkreettinen esimerkki tästä on esimerkiksi lähestyvä esiintyminen barokkitrumpetilla; silloin ei ole kovinkaan järkevää soittaa eufoniumia ollenkaan vaan keskityn trumpetinsoittoon ja työn alla olevan teoksen harjoitteluun.

4 PSYKKISET TEKIJÄT

Arvioidessani psyykkisten tekijöiden painoarvoa nykyisissä opinnoissani nousee kaksi tekijää ylitse muiden: motivaatio ja aikuisen ja nuoren oppijan ero. Keskityn seuraavassa tarkastelemaan näitä osatekijöitä.

4.1 Motivaatio

Johdannossa mainitsin pohtineeni motivaationi kestävyyttä opiskelu-urakan läpiviemiseen. Motivaatio on koetuksella heti kun mukavuusraja ylittyy ja tämän prosessin aikana niin on käynyt ja tulee käymään joitakin kertoja. Ehdottomasti suurin ongelma on ajankäyttö. Verrattuna nuoruuden opiskeluaikaan velvoitteita on nyt huomattavasti enemmän. Ansiotyö on hoidettava, samoin perhe ja koti. Koska kuitenkin kyseessä on verraten lyhytaikainen projekti, venymällä ja joustamalla saa ajan riittämään. Motivaatiota verottaa myös tietyllä tavalla pakon puute, välillä miettii miksi kannattaa enää huhkia, kun aiempia opintoja on kertynyt jo melko mukavasti. ”Pakko on paras opettaja” on mielisanontojani, mutta ilman sitäkin tulee toimeen.

Motivaatiota lisääviä tekijöitä kertyy onneksi pitkä liuta. Uuden soittimen erilaiset ominaisuudet kiehtovat ja tempaavat mukaansa. Myös se, että huomaa kehittyvänsä ja pystyy toteuttamaan itseään jollain uudella ja erilaisella välineellä on virkistävää ja kiehtovaa. Uuden ohjelmiston opettelu palkitsee kun saa onnistumisen elämyksiä vaivannäön vastineeksi. Aineellinen hyötykin on omiaan lisäämään motivaatiota, sillä nyt voin trumpettioppilaiden lisäksi opettaa eufoniumoppilaita ja free lance-muusikon ominaisuudessa tehdä keikkoja myös eufoniumilla. Turun talousalueella ei ole yhtään päätoimista matalien vaskien opettajaa, joten eufoniuminsoiton opettajaksi päteväytyminen on tässäkin suhteessa erittäin järkevää.

Kun päätyökseen on itse opettaja, on mukavaa vaihtelua olla itse opetettavana. Näkökulman vaihtaminen kannattaa, saa uutta virtaa ja ideoita oman työnsä toteuttamiseen. Soitonopettajan työnkuva on periaatteessa hyvin yksinäistä työtä, opetustilanteessa ei ole vieressä kollegaa, jonka mielipidettä tai neuvoa voisi kysyä. Tästä syystä muunlainen kanssakäyminen, kuten itse soittotunnilla käyminen, tuo tervetullutta vaihtelua ja estää leipääntymistä.

4.2 Aikuisopiskelu

Aikuisiällä opintoihin ryhtyvä pystyy nuorta opiskelijaa realistisemmin arvioimaan tavoitteisiin pääsemiseksi vaadittavan työmäärän. Tässä auttavat myös parempi itseluottamus- ja tuntemus. Omalla kohdallani olen voinut nauttia vakituisen työpaikan mukanaan tuomasta turvallisuudesta. Nykyiset opintoni täydentävät entistä osaamistani, minun ei tarvitse opinnoissani päteväytyä johonkin kokonaan uuteen ammattiin. Opiskeluun käytetty vaivannäkö ja aika antavat tulokseksi paljon virkistystä, hyvää mieltä ja iloa uuden oppimisesta.

Opiskeltavan ohjelmiston suhteen voi tiettyyn rajaan olla valikoiva. Keskeisimmät teokset pitää opiskella, mutta ihan kaikkeen ei tarvitse ryhtyä. Aikaisemmista opinnoista hankittu harjoittelurutiini auttaa kiperämpien paikkojen yli. Kunhan vain sopiva alkusysäys löytyy ja puitteet ovat kohdallaan, en voi kuin suositella instrumenttiopiskeluja aikuisiällä.

5 MITÄ UUTTA AIEMMIN OPITUN LISÄKSI

Äänenmuodostuksen suhteen on pitänyt perehtyä aikaisempaa, trumpetinsoitossa käytössä ollutta äänialaa huomattavasti alempaan rekisteriin. Tämä on asettanut haasteita myös nuotinluvussa. Bassoklaavin soitto B- vireisellä instrumentilla on pitänyt opetella alusta lähtien, siihen ei trumpetinsoittajalle ennestään ole tottumusta. Myös eufoniumin rooli eri kokoonpanoissa on erilainen verrattuna trumpettiin. Trumpetin eufoniumia suppeampi ääniala ja kirkas läpitunkeva ääni ovat omimmillaan korkean rekisterin solistisissa tehtävissä tai obliigaatiokuluissa varsinaisen melodian yläpuolella. Eufonium sulautuu tarpeen tullen muuhun orkesterikudokseen ja pystyy matalan rekisterinsä ansiosta tukemaan bassolinjaa, mutta tarvittaessa se on myös erittäin ketterä, nopeat siirtymiset rekisteristä toiseen hallitseva soolosoitin.

5.1 Eufoniumille kirjoitettu ohjelmisto

Eufoniumilla soitetaan sekä diskantti-, basso-, tenori- että alttoklaaveissa. Trumpetilla soitetaan yksinomaan diskanttiklaavissa, mutta on tottunut transponoimaan ylös ja alaspäin eri intervalleilla. Bassoklaavisoitossa eufoniumilla joutuu myös transponoimaan, joten aluksi etydien ja muun ohjelmiston soitto bassoklaavissa käy hyvästä aivojumpasta. Eufoniumille sävellettyjä sooloteoksia on olemassa vasta vuodesta 1972 (J. Horovits: Euphonium concerto) lähtien, mutta kuten muissakin vaskisoittimissa, transkriptioiden käyttö on suosittua ja soittimen laajan ambituksen ja taipuisuuden ansiosta soitettavaa musiikkia löytyy runsaasti eri aikakausilta. Esimerkiksi barokin ajan selkokirjallisuus on eufoniuminsoittajan aarreaitta, jossa kirkkaimpana helmenä J.S.Bachin soolosellosarjat.

Eufoniumilla soitetaan, etenkin peruskurssitasolla, pitkälti samaa ohjelmistoa kuin trumpetillakin. Ylemmissä tutkinnoissa (D, C, B ja A) ohjelmisto on enemmän eriytynyttä, nimenomaan eufoniumille sävellettyä. Ohjelmistoon perehtymisessä suurena apuna on ollut You Tube, josta löytyy useitakin versioita samasta teoksesta.

5.2 Ambitus ja matalan rekisterin hallinta

Eufoniumin rekisteri ulottuu kontraaktaavin deessistä kaksiviivaiseen g:hen, soittajasta riippuen toki mahdollisesti ylemmäksikin. Lähes viiden oktaavin ääniala antaa sekä mahdollisuuksia että haasteita. Nopeat siirtymiset oktaavialasta toiseen ovat haastavia ja vaativat paljon harjoittelua. Trumpetin rekisteriin (pienen oktaavin e:stä kolmiviivaiseen oktaaviin) verrattuna nimenomaan matalan rekisterin hallinta korostuu. Eufoniumin matalat äänet pitää pystyä soittamaan riittävän tiiviillä otteella, jotta nopeat siirtymiset ylempiin oktaaveihin ovat mahdollisia. Tästä hyvä esimerkki on Vladimir Cosman Eufonium-konserton kolmas osa, tahti 70. Kolmen oktaavin ambitus saman tahdin aikana nopeassa tempossa soitettuna on erittäin haastava mille tahansa vaskisoittimelle.

Kuva 2. Vladimir Cosma: Eufoniumkonsertto, 3. osa tahdit 68-71

Trumpetistin lähtökohdasta täysin uutena asiana opittavaa on matalan rekisterin äänenmuodostus sekä nuotinluku matalissa oktaaveissa. Tähän tarkoitukseen erinomaista oppimateriaalia ovat tuuballe tarkoitettut etydit; esim. Marco Bordogni: Vocalises ja R. H. Fink: Legato Studies, josta esimerkki alla:

Kuva 3 Concone: Vocalise nr.7

5.3 Orkesteri- ja soolokirjallisuuskirjallisuus

5.3.1 Orkesterikirjallisuus

Kuva 4 Kalevi Aho: Hyönteissinfonia, 2.osan eufoniumsoolo

Eufonium on suhteellisen harvoin nähty vieras sinfoniaorkesterin riveissä. Partituurissa siitä käytetään nimitystä tenorituuba. Suomalaisista nykysäveltäjistä erityisesti Kalevi Aho on käyttänyt teoksissaan eufoniumia, yllä oleva nuottiesimerkki on Hyönteissinfoniasta. Runsaasti soitettavaa löytyy romanttisen ja sen jälkeen sävelletyn ajan musiikista, esim. Modest Musorgskin, Richard Straussin, Hector Berliozin ja Gustav Mahlerin tuotannosta.

Kuva 5 Modest Musorgsky: Näyttelykuvia, osan IV, Bydlo eufoniumsoolo

Puhallinorkesterissa eufonium taipuu solistista obligatokulkujen soittajaksi kuin myös bassolinjaa tukemaan. Eufoniumin stemmat on kirjoitettu yleensä vaihtoehtoisesti sekä basso- että diskanttiklaaviin. Perinteisessä suomalaisessa torviseitsikossa eufonium (baritonitorvi) on keskeisessä asemassa istumajärjestystä myöten. Englantilaistyyppinen brass band on laajalti Eurooppaan levinnyt vaskisoitinkokoonpano, jossa eufoniumilla on merkittävä, solistiseen kornettiin verrattavissa oleva rooli. Teokset on luokiteltu vaativuusasteiden mukaisesti (grade 1-5) kuten puhallinorkesterikirjallisuudessa. Solo euphoniumin stemmassa riittää haastavaa soitettavaa jo alemmissakin, 2 tai 3 luokituksissa. Monissa eufoniumille sävelletyissä sooloteoksissa säestysosuus on kirjoitettu vaihtoehtoisesti sekä puhallinorkesterille että brass bandille.

5.3.2 Soolokirjallisuus

Koska soitin nykyisessä muodossaan on nuori, ei suoraan sille kirjoitettua soolokirjallisuuttakaan löydy ennen jo aiemmin mainitsemaani Joseph Horovitsin Eufoniumkonserttoa (1972). Puhallinmusiikin vahva nimi Philip Sparke on ilahduttanut eufoniumisteja monilla virtuoosista tekniikkaa vaativilla teoksilla (nuottiesimerkki Pantomine),

Kuva 6. Philip Sparke: Pantomine, virtuoosinen (tempomerkintä 168) eufoniumsooloteos

Muita keskeisiä eufoniumsäveltäjänimiä ovat muun muassa Brian Bolton, Philip Wilby, James Curnow, John Golland, Yasuhide Ito ja Martin Ellerby. Suomalaisista säveltäjistä keskeisimpänä mainittakoon Jukka Linkola, joka on säveltänyt Jukka Myllykselle omistetun konserton.

6 POHDINTAA

Opintojeni ollessa nyt loppusuoralla on hyvä hetki pienelle inventaariolle. Saldona puolentoista vuoden puurtamiselle ovat C- ja B- tutkinnot uudessa soolosoittimessa sekä opinnäytetyö. Muut musiikkipedagogin tutkintotodistukseen vaadittavat opinnot sain hyväksiluettua aikaisemmista opinnoistani. Varsinaisia soittotunteja ohjaavan opettajani Tanja Karjalaisen kanssa kertyi keskimäärin viisi kertaa lukukauden aikana, kunkin kerran ollessa kestoaltaan noin kolmen tunnin luokkaa. Säestystunteja pianisti Päivi Nummelinin kanssa kertyi soittotunteihin nähden lähes kaksinkertainen määrä; tähän vaikuttivat jo maantieteellisetkin tekijät. Soittotuntien pitopaikka on ollut Tampere, kun taas säestystunteja varten minun ei ole tarvinnut erikseen lähteä mihinkään. Olemme myös säestystunneilla käyneet läpi eufoniumsoolokirjallisuutta enemmän kuin mihin soittotunneilla on ollut aikaa. Ilman aikaisempia soolosoitinopintojani, vaikkakin eri instrumenteissa, ei nyt suorittamieni tutkintojen tekeminen näin vähäisellä soittotuntimäärällä olisi ollut mahdollista.

Punnitessani opintojeni tulosta vaakakupin myönteisellä puolella painavat oppimisen ilo ja mielihyvä; se että voi nauttia soittamisesta, uuteen ohjelmistoon perehtymisen uutuudenviehätys, vaihtelun tuoma virkistys ja se että pystyy opettajana helpommin ymmärtämään asioita oppijan näkökulmasta. Aineellista hyvääkään ei pidä unohtaa, opettamieni soittimien valikoimaan kuuluu nyt trumpetin ja barokkitrumpetin lisäksi eufonium. Samalla tavoin on toimenkuvani free lance- muusikkona laajentunut. Kielteisiäkin puolia on: ajankäyttö ja harjoitteluun tarvittavan ajan löytäminen, sitä kautta vapaa-ajan vähentyminen, huono omatunto tekemättä olevista opintoihin liittyvistä asioista ja näin ollen oman epätäydellisyyden sietäminen. Selkeä stressin aiheuttaja on ollut tiukka aikataulu: C- tutkinnon (3.12.2010) ja B- tutkinnon (12.11.2011) väliin jää aikaa alle vuosi. Sellainen aikataulu ei voi tulla kyseeseen ensimmäisen (ja useimmiten ainoan) instrumentin pääaineopinnoissa. Ajankäyttöön liittyvissä kysymyksissä olisi opiskelu- tai toimivapaan ottaminen helpottanut paljonkin, mutta se ei valitettavasti ollut tällä kertaa mahdollista. Minun tapauksessani valmistelen soolosoitintutkintoa jo järjestyksessä kolmannella instrumentilla, joten ainakin tiedän mitä olen tekemässä. Tällä hetkellä koen, että se palapeli, josta muusikkouteni ja elämäni yleensä koostuu, on opintojen myötä saanut lisää väriä ja muotojen rikkautta ja on taas yhtä palaa valmiimpi.

LÄHTEET

Fox, Fred : *Vaskisoiton perusteet*, 1987 ESEK suom. Timo Mäkinen

Johnson, Keith 1981: *The Art of Trumpet Playing*, Trumpetinsoiton Taito 1986, Suomen Trumpettikilta ry ja Timo Mäkinen

Bobo, Roger 2009: *Mastering the tuba*, editions BIM

Karjalainen, Kauko 1995: *Suomalainen torviseitsikko, historia ja perinteen jatkuminen* Tampereen yliopisto, Kansanperinteen laitos

luento Pohjoismaisessa Käyrätorviseminaarissa Paasikiviopistolla 2010; Fröydis Ree Wekre; Intonaatio ja sen harjoittelu vaskisoittimilla

7 LIITTEET

Liite 1. konserttiohjelma 14.11.2010 sekä dvd- tallenne konsertista

SCHERZO

makupaloja marraskuiseen iltapäivään trumpetilla, euphoniumilla ja pianolla

Johanna Laakso, trumpetti ja euphonium

Andra Kaus, piano

14.11.2010 klo 15.00

Mikkelin musiikkiopiston salissa

I. E. Sachov Scherzo

T. Hansen Sonaatti Es-duuri; Allegro- Andante- Allegro

Johanna Laakso, trumpetti

Andra Kaus, piano

F. Schubert Scherzo B- duuri

S. Prokofiev 5 kappaletta sarjasta Lasten musiikkia

Aamu, Kävely, Tarantella, Katumus ja Marssi

Andra Kaus, piano

I. Ed. Barat Morceau de concours

Johanna Laakso, euphonium

Andra Kaus, piano

A. Pärt Alinalle

Muunnelmia Arinuschkan paranemisen johdosta

Andra Kaus, piano

A. Butterworth Partita for euphonium and piano;

Bourree, Sarabande & Scherzo

S. Rahmaninov Keväiset vedet

Johanna Laakso, euphonium

Andra Kaus, piano

Partaharjun puhallinmusiikkikurssilla kesällä 2010 alkanut yhteistyö saa konkreettisen muodon sunnuntaina 14.11. 2010 klo 15.00 Mikkelin musiikkiopiston salissa pidettävässä konsertissa. Duo Laakso- Kaus tarjoaa yleisölleen makupaloja niin trumpetti-, euphonium- kuin pianomusiikin laajasta valikoimasta. Ohjelmiston valintaan ovat vaikuttaneet muusikkojen omat mieltymykset ja myös mahdollisuus tehdä tunnetuksi harvemmin kuultuja soolosoittimia; trumpettia ja euphoniumia, jota myös baritonitorveksi kutsutaan. Tervetuloa viihtymään kanssamme pääosin romantiikan aikakauden teoksista koostuvan ohjelman parissa, jonne lisämausteeksi on ripoteltu hieman 1990-luvulla sävellettyä musiikkia (esim. Arthur Butterworth: Partita for euphonium and piano).

ANDRA KAUS on kotoisin Saarenmaalta, Virossa. Suomessa, Pieksämäellä hän on asunut vuodesta 1997. Andra Kaus työskentelee tällä hetkellä Soisalo- musiikkiopiston Pieksämäen toimipaikassa pianonsoitonopettajana, säestäjänä ja toimipaikan johtajana.

Kaus opiskeli pianonsoittoa Kuressaaren musiikkiopistolla, Tallinnan Georg Ots- konservatoriossa ja Viron Musiikkiakatemiassa, josta valmistui pianonsoitonopettajaksi (2002) ja musiikin maisteriksi, pääaineena kamarimusiikki (2004), opettajina Lilian Semper ja Natalia Sakkos. Vuosina 2003-05 opiskeli Kaus Jyväskylän Ammattikorkeakoulun erikoistumisopinnot kamarimusiikkilinjalla Merja Soisaari- Turriagon ohjauksessa. Kaus on konsertoinut mm. Suomessa, Virossa, Liettuassa, Ruotsissa ja Espanjassa. Hän on toiminut säestäjänä Partaharjun puhallinmusiikkikurssilla ja Perheniemen laulukurssilla useampana kesänä.

JOHANNA LAAKSO on kotoisin Mäntsälästä. Hän on opiskellut trumpetinsoittoa Päijät- Hämeen konservatoriossa, Sibelius- lukiossa ja Sibelius- Akatemiassa. Musiikin maisteriksi hän valmistui vuonna 1992. Modernin trumpetin lisäksi hän on suorittanut diplomitutkinnon myös barokkitrumpetin soitossa vuonna 2002. Tänä syksynä hän aloitti opinnot Turun Musiikkiakatemian aikuisten jatkokoulutusohjelmassa pääaineena euphonium. Monipuolisesta soitinvalikoimasta johtuen Laakso toimii hyvin erilaisissa orkesteri- ja yhtyekokoonpanoissa, näistä mainittakoon mm. Suomalainen barokkiorkesteri, Aura Brass Band ja Suomalainen Tuubayhtye, joka vastikään konsertoi Portossa, Portugalissa.

Opetustyönsä Laakso aloitti jo opiskeluaikanaan Keskisen Uudenmaan musiikkiopistossa Järvenpäässä vuonna 1987. Muita työpaikkoja ovat olleet Mikkelin Musiikkiopisto (v.1992-93 ja 1999-2002) ja Raaseporin musiikkiopisto (v.1993-1999). Vuodesta 2002 Laakso on toiminut Turun konservatorion trumpetinsoiton lehtorina, missä hänen tehtäviinsä kuuluu opetustyön lisäksi puhallinorkesterin johtaminen ja kamarimusiikin ohjaaminen.

Konsertti on osa Johanna Laakson opinnäytetyötä Turun Musiikkiakatemian aikuisten jatkokoulutusohjelmassa.

Liite 2.

TURUN MUSIIKKIAKATEMIA

EUFONIUM B-TUTKINTOKONSERTTI

12.11.2011 KLO 16.00 SIGYN -SALISSA

Antonio Vivaldi Sonaatti V e-molli; Largo – Allegro con spirito - Largo, tranquillo alla Siciliana – Allegro

Johanna Laakso, eufonium

Laura Hietanen, sello

Päivi Nummelin, piano

Edvard Elgar Romanssi

Johanna Laakso, eufonium

Päivi Nummelin, piano

Joseph Horovits Eufoniumkonsertto; Andante- Largo - Con moto

Johanna Laakso, eufonium

Turun NMKY:n Aura Brass Band

johtaa Pekka Lyytinen

Liite 2.

Eufonium B- tutkinto käytännön valmius-osio

etydit:

M. Bordogni: Vocalises nr 8 ja 14

Allen Vizzutti: Rain dance

T. Mashima: A Spring Morning

D. Court: Reflections

J.B.Arban; 14 characteristic studies nr.1

orkesterikirjallisuus:

J-P Lehto: Missa votiva (puh.ork)

J. Curnow: Fanfare and flourishes (brass band)

P. Graham: Gaelforce (brass band)

M. Mussorgski-Ravel: Näyttelykuvia

H. Berlioz: Fantastinen sinfonia

L. Janacek: Capriccio

G. Holst: Planeetat

K. Aho: Hyönteissinfonia

Liite 3.

Kuvaus aiemmista opinnoista eufoniumopintoja aloitettaessa:

trumpetinsoiton opinnot Sibelius- Akatemiassa 1986-1992

trumpetinsoitto A-tutkinto 1992

musiikin maisteri 1992

trumpetinsoiton opettajana 1987-

free lance muusikkona 1986-

barokkitrumpetinsoiton opintoja 1992-2002

trumpetinsoiton lehtoraatti Turun konservatoriossa 2002

barokkitrumpetinsoitto A- tutkinto Sibelius- Akatemia 2002

muita opintoja; näyttötutkintomestari, HAMK 2007 ja

ammattillisen opettajan pedagogiset opinnot Haaga- Helia 2008-09

Aura Brass Band perustetaan / eufoniuminsoitto harrastuksena vuodesta 2004 lähtien

eufoniuminsoiton yksityistunteja Tanja Karjalaisella 2009

eufonium- opinnot Turun Musiikkiakatemian aikuisten täydennyskoulutuksessa 2010-2011 opettajana Tanja Karjalainen